Lausunto sivistysvaliokunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 sekä valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024-2027

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 sekä valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024-2027. Kiitämme koulutukseen tehtävistä panostuksista, mutta esitämme vakavan huolen koulutuskentän ulkopuolella tapahtuvista lapsiin ja nuoriin sekä nuorisoalaan kohdistuvista mittavista leikkauksista. Niiden yhteys oppimiseen ja koulutukseen on merkittävä.

Kiitämme hallitusta koulutuksen resursseihin panostamisesta, mutta haluamme alleviivata, että nuorten pahoinvointi heijastuu merkittävästi myös koulutukseen. Paitsi nuorten itsensä takia, myös kestävän julkisen taloudenhoidon takia nuorten hyvinvointia on järkevää tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jo 1990-laman ajoilta tiedetään, että jos nuoret eivät saa tarvitsemaansa tukea ja pääse kiinnittymään osaksi yhteiskunnan toimintoja, osalla ihmisistä pahoinvointi lisääntyy ja työmarkkinoille kiinnittyminen heikkenee koko elämänkaaren ajan. Parhaat oppimistulokset syntyvät oppilaitoksissa, jotka ovat riittävästi resursoituja ja joissa yhteishenki on hyvä, kiusaamista on vähän ja oppilaiden sekä opiskelijoiden osallisuutta ja hyvinvointia tuetaan. Pahoinvointia ja osattomuutta ei voi siis paikata pelkillä koulutuspanostuksilla tai oppimisen tuella.

Haluamme esittää vakavan huolen sukupolvipoliittisesta oikeudenmukaisuudesta ja lainvalmistelun laadusta. Vaikutusarviointeja ei oltu valmisteltu lausuntopyyntömateriaaleihin ja lausuntoajat olivat erittäin lyhyitä. Lisäksi mitä suurimmissa määrin nuoria koskevissa esityksissä tulisi myös nuorisolain perusteella kuulla nuoria itseään, mitä ei nyt ole riittävissä määrin tehty. Olemme myös toistuvasti

esittäneet tarpeen nuorivaikutusten arvioinnille, jotta lainsäädännön mahdolliset vaikutukset nuoriin erityisryhmänä saataisiin selville. Allianssi vaatiikin, että talousarvion muutosten nuorivaikutuksia arvioidaan tarkasti.

Nuorivaikutusten arvioiminen myös ennakoivasti parantaisi lainvalmistelun laatua ja varmistaisi, ettei tehtävillä päätöksillä aiheuteta yksilöille ja yhteiskunnalle kalliiksi tulevaa vahinkoa nuorten hyvinvoinnille. Lausuntokierrosten jälkeen julkaistu sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi osoittaa, että leikkausten suurimmat vaikutukset kohdistuvat 18 – 24 vuotiaisiin. Noin 120 000 lasta Suomessa elää jo nyt pienituloisessa perheessä ja Kelan arvion mukaan pelkästään esitys indeksijäädytyksistä lisää pienituloisissa perheissä asuvien lasten määrää 2,8 prosentilla.

Hallitus esittää tavoitteekseen parantaa suomalaisten mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuuttaan ja kertoo talouden vakauttamisen tukevan mm. perheellistymistä. Nuoriin kohdistuvat leikkaukset, lapsiperheköyhyyden lisääminen ja sosiaaliturvan heikentäminen välittävät kuitenkin hyvin toisenlaisen tulevaisuuskuvan nuorille. Pyydämme valiokunnan jäseniä harkitsemaan tarvetta nuorisotyöstä ja nuorilta leikkaamiselle tässä mittakaavassa, sillä leikkausten seurausten hintalappu tulee olemaan yhteiskunnallemme kova. Vaadimme huolellista nuorivaikutusten arviointia, sillä nyt leikkaukset kasautuvat juuri nuorten harteille. Esitämme vähintäänkin nuorisotyön valtionavustuksiin 2025-2027 suunniteltujen leikkausten kohtuullistamista. Esitämme myös, että hallitusohjelmaan kirjattujen valtionavustusleikkausten vaikutuksia arvioidaan jo ensi vuoden aikana.

Koulutuksen tasa-arvo

Oppimiserojen kaventaminen ja oppimisen tuen parantaminen

Useat tutkimukset osoittavat, että peruskoulujärjestelmä ei takaa yhdenvertaisia menestymisen mahdollisuuksia ja oppimistuloksia aikaisempien vuosikymmenten tapaan. Lapsiasiavaltuutetun mukaan Suomi on yksi harvoista maista, joissa

koulutusresurssien määrä on laskenut viimeisen vuosikymmen aikana. Koulutuspanostukset ovat siis erittäin tarpeellisia.

Haluamme Allianssissa kiittää esitystä varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen tasa-arvorahoituksen avustusten vakiinnuttamisesta. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin (2023) mukaan oppilaiden osaamisessa on suuria yksilöiden välisiä eroja jo peruskoulun alussa. Korkeakoulutettujen huoltajien lapset saavuttavat keskimäärin parempia oppimistuloksia kuin matalasti koulutettujen huoltajien lapset. Oppilaiden ja koulujen väliset osaamiserot ovat yhteydessä perheiden ja alueiden eriytyviin koulutuksellisiin, taloudellisiin ja sosiokulttuurisiin resursseihin, ja siksi tasa-arvorahoitus on erinomainen instrumentti eriytymiseen puuttumisessa.

Suomessa nuoren maahanmuuttajataustan yhteys PISA-tutkimuksissa mitattuihin oppimistuloksiin on suurempi kuin sosioekonomisen taustan. Heillä on vaikeuksia tarvitsemiinsa palveluihin pääsyssä useammin kuin suomalaistaustaisilla nuorilla. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten koulutuspolut eriytyvät suomalaistaustaisista nuorista erityisesti toisella asteella. Ulkomaalaistaustaiset nuoret hakeutuvat muihin pohjoismaihin verrattuna myös harvemmin korkeakoulutuksen piiriin, vaikka olisivat menestyneet opinnoissaan. Osasyynä on heidän joskus jopa tarpeeton siirtonsa S2-opetukseen, jolloin edellytykset akateemiselle kielitaidolle ei täyty. Kiitämme valmistavan opetuksen panostuksista.

Haluamme myös korostaa nuorisotyön merkitystä oppimiserojen umpeenkuromisessa. Koulu- ja oppilaitosnuorisotyön toteuttaminen tulisi taata kaikissa perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa. Koulunuorisotyö tarjoaa toimintamalleja ryhmäytymiseen, kiusaamisen vastaiseen työhön sekä syrjinnän ehkäisyyn. Näillä on suora yhteys myös opinnoissa pärjäämiseen.

Kiitämme esityksestä parantaa oppimisen tukea ja ohjausta. Tehostetun ohjauksen ja nivelvaiheen koulutusten avulla voi olla mahdollista lieventää koulutuksen ja työmarkkinoiden eriytymistä. Toivomme, että niin osaamiserojen kaventamisessa kuin oppimisen tukeen panostaessa erilaisten ryhmien saama tuki turvataan ja eriytymiskehitykseen puututaan. Haluamme myös kiittää toisen asteen koulutuksen

alueellisen saavutettavuuden huomioimisesta tulevassa rahoitusmallien uudistamisessa. Pidämme tärkeänä, että oppivelvollisten on mahdollista suorittaa toisen asteen tutkinto muuttamatta pois kotoa.

Oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen

Esityksessä kerrotaan hallituskaudella keskeisiä tavoitteita olevan koulutustason ja koko väestön osaamistason nostaminen ja oppijoiden hyvinvoinnin parantaminen. Haluamme korostaa jo aiemmin ilmi tuomaamme vakavaa huolta nuoriin kohdistuvista leikkauksista, sillä leikkauksilla tullee olemaan heikentävät vaikutukset koulutus- ja osaamistason nostoon sekä hyvinvoinnin parantamiseen.

Kuntien ja hyvinvointialueiden talousnäkymät vaikuttavat vahvasti nuoriin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vakava resurssivaje näkyy oppimisen edellytyksissä ja lisää painetta kouluihin ja opettajille. Esimerkiksi THL:n mukaan opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstöresursseissa on suurta vaihtelua lukioiden välillä. Työntekijäkohtaiset keskimääräiset opiskelijamäärät palveluissa ovat keskimäärin pienentyneet, mutta psykologi- ja lääkäripalveluiden saatavuus on heikentynyt. Vakavin mitoitusvaje on lääkäripalveluissa, jotka puuttuvat joka viidennestä lukiosta kokonaan tai joiden järjestämisestä ei ollut tietoa.

Sosiaali- ja terveyspalveluilla on keskeinen rooli hyvinvoinnin edistämisessä. Kolme neljäsosaa mielenterveysongelmista puhkeaa ennen 25 vuoden ikää ja noin puolet jo ennen 14. ikävuotta. Uupumusasteista väsymystä koulutyössä peruskoulun 8.–9.-luokkalaisista on kokenut kolmannes, ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista yli viidennes ja lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista lähes 40 % (Helakorpi & Kivimäki 2021). Nuorten mielenterveyspalveluiden suurimmat ongelmat ovat matalan kynnyksen palvelujen saatavuus ja järjestelmän pirstaleisuus.

Nuorten hyvinvointiin liittyen haluamme esittää vakavan huolen opiskelijaköyhyyden syvenemisestä ja nuorten toimeentulon heikentämisestä. Nuorten alle 25-vuotiaiden asunnottomuus on kasvanut ja yli joka viides asunnoton on nuori. Niiden opiskelijoiden määrä, jotka kertoivat toimeentulovaikeuksien hidastavan heidän opintojaan, kolminkertaistui vuosina 2009–2019. Nuorten aikuisten ikäryhmässä vaikeasti

velkaantuneiden osuus on kasvanut suhteessa sekä saman ikäryhmän että kaikkien ikäryhmien velkaantuneisiin ja perintätoimeksiantojen määrät ja pääomat ovat kasvaneet erityisesti 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Toimeentulohuolet ovat myös keskeinen mielenterveyden oireilun syy.

Talousarvioesityksessä kerrottiin nuorten syrjäytymisen ehkäisyä toteutettavan hallitusohjelman mukaisesti. Toivomme hallitukselta kunnianhimoisia panostuksia ja jäämme seuraamaan toimenpidepaketin valmistelua.

Korkeakoulutus

Aloituspaikat ja koulutustason nostaminen

Kannatamme tavoitetta nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä 50 prosenttiin. Toivomme, että kehysriiheen 2024 mennessä valmisteltava toimenpidekokonaisuus korkeakoulutuksen kasautumisen ehkäisemiseksi tarkoittaa joustavia opintopolkuja ja alanvaihtomahdollisuuksia, eikä jälleen yhtä nuoriin kohdistuvaa keppiä. Kiitämme panostuksista korkeakoulujen aloituspaikkoihin, mutta haluamme korostaa, ettei 11,7 miljoonaa euroa vuodelle 2024 ole lähelläkään todellista kustannustasoa vaadittaville aloituspaikoille. Aloituspaikkoihin on jo aiemmin osoitettu 6000 euroa per aloituspaikka, vaikka korkeakoulut ovat arvioineet kestävän summan olevan noin 10 000 euroa. Kroonisesti puutteelliset korkeakoulujen resurssit ovat pois nuorten tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Lukuvuosi- ja avoimen korkeakoulutuksen maksut

Esityksessä kerrotaan, että Suomesta luodaan kansainvälisesti houkutteleva paikka opiskella, tutkia ja investoida. Samalla kuitenkin esitetään lukuvuosimaksujen täyskatteellistamista. Emme voi kannattaa tätä tavoitetta kansainvälisten opiskelijoiden, mutta emme myöskään valtiontalouden kannalta. Muutos vähentäisi OKM:n arvion mukaan EU/ETA-maiden ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden määrää 43 %:lla. Suomi tarvitsee maahanmuuttoa, eikä opiskeluperustaiselle maahanmuutolle tule asettaa tällaisia esteitä.

Täyskatteellistamista kaavaillaan myös avoimeen korkeakoulutukseen. Avoimella korkeakoulutuksella on tärkeä rooli nuorille, joilla ei vielä ole korkeakoulupaikkaa. Toivomme, ettei avoimen korkeakoulutuksen maksut kohdistuisi nuoriin ja esitämme, että vailla korkeakoulupaikkaa olevalle nuorelle tarjotaan koulutusseteli maksujen kattamiseksi.

Esityksessä kaavaillaan korkeakoulujen valtionrahoituksen asteittaista leikkaamista lukuvuosimaksujen noston vuoksi. On todennäköistä, ettei lukukausimaksukertymä tule olemaan yhtä suuri, kuin kaavaillut leikkaukset korkeakoulujen perusrahoitukseen on. Valtiolla on vastuu huolehtia korkeakoulujen riittävästä rahoituksesta, ja perustuslakivaliokunnan mukaan tämän on toteuduttava perusrahoituksen muodossa. Emme voi kannattaa korkeakouluilta leikkaamista kansainvälisten ja avoimen korkeakoulun opiskelijoiden hypoteettisten maksukertymien perusteella.

Vapaa sivistystyö

Esityksessä ja hallitusohjelmassa kuvataan vapaalla sivistystyöllä olevan tärkeä merkitys harrastamisessa ja osaamisen kasvattamisessa. Silti vapaaseen sivistystyöhön kaavaillaan leikkauksia. Vapaa sivistystyö on erityisen tärkeää niille nuorille, joiden vanhemmilla ei ole varaa tarjota lapsilleen kalliimpia harrastuksia. Maksujen kallistuminen saattaa tarkoittaa monen nuoren kohdalla rakkaan taide-, liikunta- tai muun harrastuksen loppumista, sillä jo tällä hetkellä yksi yleisimmistä harrastamattomuuden syistä on taloudelliset syyt. Esimerkiksi peruskoulun 8.–9.-luokkalaisista että kaikista toisella asteella opiskelevista ulkomaalaistaustaisista nuorista kolmannes (30–38 %) koki, että itseä kiinnostavat harrastukset ovat liian kalliita.

Liikunta

Sukupuolierot liikkumissuosituksen saavuttaneiden osuuksissa ovat kasvaneet ja noin 40 prosentilla oppilaista fyysinen toimintakyky on tasolla, joka voi vaikeuttaa arjessa jaksamista. Kiitämme esitystä siitä, että liikunnan edistämisessä huomioidaan tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja vastuullisuuden vahvistaminen. Toivomme, että resursseja hyödynnetään erityisesti nuorten mielekkääksi kokeman harrastamisen

edistämiseen ja panostukset osoitetaan erityisesti niille nuorille, joilla on heikommat mahdollisuudet harrastamiseen.

Nuorisoala

Hallitusohjelman mukaisesti valtionavustusten tasoa alennetaan vuosina 2024-2027 asteittain, jopa 125 milj. euroa vuodesta 2027 lukien. Samalla ensi vuoden talousarviossa nuorisotyön määrärahoihin ehdotetaan 4 miljoonan euron leikkausta vuoteen 2023 verrattuna. Samoin kuntien nuorisotyön valtionosuudet ovat jo nyt erittäin vähäisiä kunnan muihin sektoreihin verrattuna, eivätkä kestä enää esitettyjä leikkauksia.

Hallitusohjelman mukaisesti nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn panostetaan, mutta esitetyt leikkaukset ovat tämän tavoitteen kanssa täysin ristiriidassa. Leikkauksilla olisi erittäin merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Merkittäviä inhimillisiä onnistumisia ja taloudellisia säästöjä voidaan saada aikaan ennen muuta pitkäjänteisellä, vakaalla työllä nuorten hyvinvoinnin puolesta. Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön olennainen merkitys on nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä, eikä vuorovaikutussuhteita nuorisotyön ammattilaisten ja nuorten välillä kannata katkoa toimintaedellytyksiä heikentämällä. Ilman työpajoja esimerkiksi mielenterveyspalveluiden kustannukset olisivat vielä suuremmat.

Hyvinkin pienillä avustuksilla toimintaansa toteuttaville nuorisojärjestöille leikkaukset saattavat tarkoittaa koko toiminnan lakkauttamista, kun taas yksi vapaaehtoistoimintaan sijoitettu euro tuottaa noin kuuden euron verran arvoa yhteiskunnalle. Nyt olisi aika panostaa siihen, että pandemiavuosina syntynyt nuorten hyvinvointivelka saadaan kirittyä umpeen, sillä ilman nuoria meillä ei ole mitään.

Lisätietoja:

Annika Nevanpää
vaikuttamisen asiantuntija